№ 113 Յուլիսի 3 (15) **1880** Յուլիսի 3 (15) № 113

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

—

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երկուսից մէկը.—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ղարսից: Նամակ Նոր-Նախիջևանից: Նամակ Շուշուց.—Արտաքին տեսութիւն: «Новое Время» լրագիրը հայերի մասին: Թիւրքիա: Ֆրանսիա: Արտաքին լուրեր.—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ:

ԵՐԿՈՒՍԻՑ ՄԷԿԸ

—

Մինչև այժմ յայտնի չէ ի՞նչ սկզբունքին է հետևում Թիւրքիան Հայաստանում վերանորոգութիւններ մտցնելու գործում՝ կրօնական, թէ ազգային սկզբունքին: Մինչև այժմ յայտնի չէ ի՞նչ տեսակէտից է նայում լուսաւորուած Եւրոպան ասիական Թիւրքիայում բնակւող ժողովրդների վրա, որոնց համար բարենորոգումներ է պահանջում՝ արդեօք նայում է Եւրոպան նրանց վրա, որպէս ազգութիւնների վրա, թէ որպէս կրօնական համայնքների վրա:

Ի հարկէ եթէ Թիւրքաց Հայաստանի ազգաբնակութիւնը կը բաժանուի այն ձևով, որ մի կողմ կը դրուէն բոլոր մահմետականները, իսկ միւս կողմ միմիայն հայ-լուսաւորչականները,—այդ վերջինների թիւը շատ նշանաւոր չի երևայ և մահմետականները, ի հարկէ, մեծամասնութիւն կը կազմեն:

Բայց մեր կարծիքով, արդար լինելու համար, պէտք է երկուսից մէկն անել՝ կամ պէտք է բաժանել Հայաստանի ամբողջ ազգաբնակութիւնը երկու որոշ խմբերի վրա՝ արդարութեամբ գործ դնելով կրօնական սկզբունքը, կամ բաժանել այդ ազգաբնակութիւնը երկու որոշ խմբերի վրա՝ գործ դնելով ազգային սկզբունքը:

Առաջին դէպքում, եթէ մէկ կողմ են դնում մահմետականներին, միւս կողմ պէտք է դընել ոչ թէ միայն հայ-լուսաւորչականներին, այլ Հայաստանում բնակւող բոլոր քրիստոնեաներին, այն է՝ հայ-լուսաւորչականներին, հայ-բողոքականներին, հայ-կաթօլիկներին, հայ-յունադաւաններին, օրթոդոքս յոյներին, կաթօլիկ յոյներին, ասորի-նեստորականներին, ասորի բողոքականներին, ասորի-կաթօլիկներին, կաթօլիկ արաբներին, քաղդէացիներին (քիլդանիներին), եզդիներին, ասորի-Ջուլօներին և այլն. իսկ միւս կողմ կը մնան մահմետականներ, այն է՝ թիւրքեր, քիւրդեր, թուրքմէններ, գազաներ, աջարցիներ, չերքէզներ, բօշաներ և մահմետականացած քրիստոնեայ այլ և այլ ցեղեր:

Բայց եթէ Հայաստանում մտցնելու ռէֆօրմների իրագործմանը պիտի գործադրուի ազգային պրինցիպը, այն ժամանակ ի՞նչ գործ ունի այդ ամբողջ խնդրի մէջ կրօնական տեսակէտը, այն ժամանակ ի՞նչ իրաւունքով Հայաստանի ամբողջ ազգաբնակութիւնը բաժանում են կրօնական երկու համայնքների վրա՝ մահմետականների և քրիստոնեաների վրա, այն էլ դիտմամբ չը յիշելով բոլոր քրիստոնեաներին, այլ նրանց մի մասը միայն:

Թիւրքիան կամենում է մոլորեցնել եւրոպական հասարակական կարծիքը, բաժանելով Հայաստանի ազգաբնակութիւնը երկու որոշ խմբերի վրա, մի կողմ դնելով բոլոր մահմետականներին, իսկ միւս կողմ յիշելով միմիայն հայերի մի մասը, ուրեմն ձեռնարկւում է մասամբ կրօնական սկզբունքով, մասամբ էլ ազգային սկզբունքով:

Եթէ կշռի մի կողմ դնում էք բոլոր մահմետականներին, արդարութիւնը պահանջում է որ դուք կշռի միւս կողմը դնէք Հայաստանի բոլոր քրիստոնեաներին:

Իսկ եթէ ազգային տեսակէտից էք նայում Հայաստանի ազգաբնակութեան վրա, բոլորովին ուշադրութիւն չը դարձնելով կրօնի վրա, այն ժամանակ հայերի, որպէս ազգութեան թիւը Եւրոպային ցոյց տալու ժամանակ, քրիստոնեայ հայերի հետ միասին պէտք է հաշւէք և մահմետական հայերին:

Ահա ինչ պէտք է հասկանայ Եւրոպան:

Թիւրքիայի կողմից դա խարդախութիւն է, կամ կատարեալ անհասկացողութիւն է:

Երկուսից մէկը, կրկնում ենք մենք. եթէ յիշում էք բոլոր մահմետականներին, յիշեցէք և բոլոր քրիստոնեաներին: Իսկ եթէ յիշում էք հայերին, ուրեմն ազգային տեսակէտից էք սկսում նայել ազգաբնակութեան վրա, այն ժամանակ յիշեցէք բոլոր հայերին, ուրեմն և մահմետական հայերին:

Բեռլինի դաշնագրի 61-որդ յօդուածում Եւրոպան նեղ կրօնական հայեացքին չէ հետևել, այլ հետևել է լայն ազգային պրինցիպին: Նա չէ պահանջել վերանորոգութիւններ Հայաստանում բնակւող այն հայերի համար միայն, որոնք ենթարկւում են Էջմիածնի վանքի հոգևոր իշխանութեանը, այլ ամեն հայերի համար:

Ի՞նչ գործ ունի կրօնը ազգութեան հետ: Մի աղանդի համար ռէֆօրմներ չէին պահանջի, այլ մի ամբողջ ազգի համար: Իսկ հայոց ազգը Թիւրքաց Հայաստանում բաղկացած է լուսաւորչական հայերից, բողոքական հայերից, կաթօլիկ հայերից, յունադաւան հայերից և մահմետական հայերից:

Թող այս տեսակէտից նայելով հայերի վրա Թիւրքիան հաշւի նրանց թիւը և թող այն ժամանակ Եւրոպան հասկանայ՝ իրաւունք ունի արդեօք հայոց ազգը կատարեալ ինքնավարութիւն ստանալու:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

—

Մայիսի 23

Ուղարկում ենք ձեզ մի գումար, որ ժողովեցինք Կարսի հայ հասարակութիւնից յօգուտ Վասպուրականի սովելոց: Չը նայելով տեղիս սովին և անպատմելի թանգութեանը, պէտք է ասել որ ժողովուրդը համակրութեամբ ընդունեց մեր առաջարկութիւնը և իր աղքատիկ քսակից ամենայն ջերմեռանդութեամբ տուեց այդ նուէրները: Նուիրատուաց ցուցակից կը տեսնէք, որ ոչ մի պարոն փոքր ի շատէ նշանաւոր գումար նուիրած չէ, սորա պատճառը հասկանալի կը լինի, եթէ ասենք որ այդ գումարը ժողովել ենք գրեթէ հասարակութեան միջին և ստորին դասակարգերից, իսկ տեղիս հարուստ «Հաջի-աղաները», մի քանի բացառութեամբ, չը կամեցան մասնակցել, վախենալով որ մի գուցէ զրկուեն իրանց պաշտած կիտատուածից: Սակայն այնու ամենայնիւ մեզ գուցէ և կը յաջողւէր աւելի մեծ գումար ժողովել, եթէ մի հանգամանք արգելք չը դառնար: Սորանից առաջ գաղթական պանդուխտներին և տեղիս բնակիչ հայ աղքատներին հաց մատակարարելու համար սրբազան առաջնորդի յորդորանօք ժողովրդեան զոհաբերութեամբ հաւաքւեցաւ 2500 ր., այդ գումարից Ցարութեան տօնին 400-ի չափ բաժանուեցաւ աղքատներին, իսկ մնացեալ գումարի մի մասը դեռ ևս բոլորովին չէ հաւաքուած իսկ միւս մասը մասնաժողովի անդամների համաձայնութեամբ տուած է մի վաճառականի տոկոսով, երևի այն նպատակով, որ այդ գումարը իր բարդ տոկոսներով աճելով, 50 տարուց ետք, գալոց սովի ժամանակ գործածուի: Այո, միայն այդպէս կարելի է բացատրել այդ գումարի տոկոսով տալը այս ճգնաժամիս մէջ, երբ Կարսի ամեն մի դրան առաջ թափված կը տեսնէք հայ գաղթականներ իրանց մերկ և բոկոտն երեխաներին ձեռքերից բռնած հաց մուրալով: Մասնաժողովի այդ տեսակ աններելի վարմունքը իրանց յանձնառած պաշտօնի մէջ խոչընդոտ դարձաւ մեզ աւելի նշանաւոր գումար ժողովելու յօգուտ Վանայ սովալլուկների. ում որ կը դիմէինք փող խնդրելու մի պատասխան կը ստանայինք «երկու ամիս առաջ էլի ժողովեցին, բայց ժողոված փողերի գործադրութիւնը չը տեսանք, մենք մեր փողերը աւելի լաւ կը պահէինք, քան թէ ուրիշները»: Մի այլ իրողութիւն ևս արժանի է ուշադրութեան, այն է բնիկ կարսեցոց զարմանալի անտարբերութիւնը դէպի ազգային գործերը ընդհանրապէս և մասնաւորապէս սոցա սառնասիրտ վերաբերւելը դէպի Թշուառ վանեցիքը: Շրջելով խանութները, մենք ոչ մի կարսեցի խանութատէրերից չը կարողացանք ոչինչ ստանալ: «Ամեն մարդ թող իր գլխի չարէն տեսնի», ահա բստ մեծի մասին ինչ պատասխան էինք ստանում, մինչ դի յետին աղքատ օտարականը իր կարողութեան չափ նուիրում էր, և ընդհանրապէս պէտք է ասել, որ գրեթէ բոլոր նուիրատուները, շատ փոքր բացառութեամբ, օտար քաղաքացիք են, և մեծ մասամբ ալէքսանդրապօլցիք: Ահա և սոցա ցուցակը, որը կը խնդրենք տպագրել:

Կ. Անանիկեանց 35 ր., Ս. Մուրուզեանց 30 ր., Գ. Էհրամջեանց 15 ր., տ. Ս. Ղազազեանց 15 ր., Ա. Ղազազեանց 10 ր., Գ. Կաճկաճեանց 10 ր., Գ. Ցարութիւնեանց 10 ր., Ս. Բաղդասարեանց 10 ր., Գ. Էհրամջեանց 10 ր., Գ. Աղնաւուրեանց 10 ր., Կ. Մկրտչեանց 10 ր., Մ. Փահլաւունի 10 ր., Յ. Այվազեանց 7 ր., Ս. Բարաջանեաց 7 ր., Յ. Էլբէյեանց 5 ր., Ա. Սաֆրազեանց 5 ր., Ղ. Քարտաշեանց 5 ր., Ա. Շահպարեանց 5 ր., Գ. Գալստեանց 5 ր., Գ. Գրիգորեանց 5 ր., Ս. Մըկրտումեանց 5 ր., Յ. Կիւրեղեանց 5 ր., Ս. Կուզիկեանց 5 ր., Թ. Ղոլթուղկեանց 5 ր., Ս. Խաչատուրեանց 5 ր., Գ. Տէր-Անտօնեանց 5 ր., Գ. Քալանթարեանց 5 ր., Մ. Առաջեանց 5 ր., Ա. Ջալիկեանց 5 ր., Մ. Խանամիրեանց 5 ր., Ս. Պառաւեանց 5 ր., Կ. Արզանգուլեանց 5 ր., Մ. քահանայ Տէր-Մելքիսեդեկեանց 5 ր., Վ. Նիկողոսեանց 4 ր., Գ. Ղազարեանց 4 ր., Յ. Կրասիլնիկեանց 4 ր., Մ. Պօպովեանց 3 ր., Գ. Թէլեթեանց 3 ր., Տ. Բէժանեանց 3 ր., Ա. Միրզոյեանց 3 ր., Ս. Աստոյեանց 3 ր., Մ. Տէր-Աւօեանց 3 ր., Ն. Տէր-Աւետիսեանց 3 ր., Բ. Առաջեանց 3 ր., Յ. Վարդապետիկեանց 3 ր., Պ. Խրխրեանց 3 ր., Վ. Սպօռչիկեանց 3 ր., Մ. Մուրատեանց 3 ր., Օր. Կ. Ղարիբեանց 3 ր., Յ. Նալբանդեանց 3 ր., Ա. Ջինկարեանց 3 ր., Խ. Ղուկասեանց 3 ր., Յ. Գօխիկեանց 3 ր., Ղ. Սմամբօլցեանց 3 ր., Վ. Ցարութիւնեանց 2 ր., Н. Алексѣевъ 2 ր., Յ. Ղարիբեանց 2 ր., Յ. Միրիմանեանց 2 ր., պ. Մարանջեանց 2 ր., Մ. Նալբանդեանց 2 ր., Ս. Ղարիբեանց 2 ր., Գ. Մէրկուրով 2 ր., Թ. Մարգարեանց 2 ր., Գ. Առաջեանց 2 ր., Ա. Ստեփան-

նոսեանց 2 ր., Յ. Մովսէսեանց 2 ր., Ա. Մազմանեանց 2 ր., Գ. Մռմռուկեանց 2 ր., Մ. Տէր-Գաւթեանց 2 ր., օր. Հեղ. Ղարիբեանց 2 ր., Մ. Սոտմբօլցեանց 1 ր., Ս. Ալահվերդեանց 1 ր., Հ. Վահրադեանց 1 ր., Ս. Պապերեանց 1 ր., Թ. Վահրադեանց 1 ր., Ս. Պետրոսեանց 1 ր., Ս. Ջիգարջեանց 1 ր., Ա. Գրիգորեանց 1 ր., Էդիլխանեանց 2 ր., Մ. Թաղամեանց 1 ր., Գ. Փալանջեանց 1 ր., Կ. Ասլանեանց 1 ր., Յ. Հալաջեանց 1 ր., Պ. Ալաչկերտցեանց 1 ր., Յ. Մատինեանց 1 ր., Յ. Բալեանց 1 ր., Պ. Քեօսապապեանց 1 ր., Ա. Օլթեցեանց 1 ր., Թ. Անաստասով 1 ր., Յ. Գրիգորեանց 1 ր. 60 կ., Բ. Պետրոսեանց 1 ր. 50 կ., Մ. Տէր-Գէորգեանց 1 ր. 50 կ., Յ. Մամիկոնեանց 1 ր., Ղ. Նահապետեանց 1 ր., Յ. Ազոյեանց 1 ր., Թ. Յարութիւնեանց 1 ր., Կ. Ասլանեանց 1 ր., Մ. Մատինեանց 1 ր., Կ. Դանիէլեանց 1 ր., Х. Ивановъ 1 ր., Վ. Բաքանասեանց 1 ր., Մ. Խարեբեանց 1 ր., Պ. Արիստակեանց 1 ր., Վ. Ասանաթեանց 1 ր., Կ. Մինասեանց 1 ր., Յ. Ունջեանց 1 ր., Կ. Փայլվանեանց 1 ր., Յ. Պարունակեանց 1 ր., Գ. Մելքոնեանց 1 ր., Ղ. Յովհաննիսեան 1 ր., Գ. Յովհաննիսեանց 1 ր., Յ. Տէր-Պօղոսեանց 1 ր., Վ. Բուռնազեանց 50 կ., Տ. Ջէբէջեանց 50 կ., Վ. Սարուխանեանց 60 կ., Գ. Թումանեանց 50 կ., Պ. Գեղեանց 50 կ., Ա. Կարխանով 50 կ., Ս. Աթաբէկեանց 50 կ., Գ. Յարութիւնեանց 25 կ., Յ. Աւանեանց 40 կ., Կ. Յարութիւնեանց 20 կ., Ա. Կուզիկեանց 20 կ., Մ. Պետրոսեանց 30 կ., Խ. Յովհաննիսեանց 25 կ., Մ. Մանուկեանց 20 կ., Յ. Մէջլումեանց 20 կ., Ա. Ջարոյեանց 40 կ., Ս. Խանամիրեանց 40 կ., Յ. Շամրեանց 40 կ., Գ. Ազարաբեանց 15 կ., Ն. Գուրկարեանց 25 կ., Կ. Տէր-Ռափայէլեանց 40 կ., Խ. Տէր-Պօղոսեան 15 կ., №№ 5 կ., Գ. Աւետիսեանց 15 կ., Յ. Գասպարեանց 15 կ., Գ. Աստուածատրեանց 20 կ., Գ. Գալուլջեանց 15 կ., Դ. Քաճղեանց 20 կ., Մ. Արաղեանց 30 կ., Ա. Գասպարեանց 8 կ., Ա. Մկրտչեանց 15 կ., Ղ. Բէկոյեանց 5 կ., Յ. Մատիկեանց 20 կ., Ա. Կուզանեանց 20 կ., Ա. Էդէլխանեանց 35 կ., Ն. Պլէսխանեանց 2 ր., Յ. Կուզիկեանց 2 ր., Կ. Մելքոնեանց 2 ր.: Գումարն է 442 ր. 57 կ., որից դուրս գալով փոստի ծախք 2 ր. 49 կ., մնում է 440 ր., 8 կ.:

Ա. Ղազարեանց, Գ. Կաճկաճեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Յունիսի 12-ին

Ներկայ ամսոյս 8-ին, կիրակի, սուրբ խաչ վանքի պարտիզում կայացաւ տեղւոյս Բարեգործական ընկերութեան տարեդարձի հանդէսը:

Այդ բարեգործական ընկերութիւնը հիմնըւած հազար ութ հարիւր վաթսուն թւականներում, մի քանի բարեմիտ քաղաքացիների աշխատութեամբ և հաստատված ռուսաց տէրութեան Ներքին գործերի Նախարարից, այժմ ներկայացնում է տեղիս մի ազգային, ուժեղ և հաստատուն հիմնարկութիւններից մինը՝ որ արժանի է ուշադրութեան ոչ այնքան իր գործունէութեամբ, որչափ իր նիւթական զարգացմամբ: Սկսեալ այն նախընթաց տարիներից մինչև այսօր, այդ ընկերութիւնը, իր բռնած՝ թէև ոչ աչքի զարնող պտղատու, այլ համեստ գործի ընթացքով, հետզհետէ վաստակում է հասարակութեան հաւատը և համակրութիւնը և յաջողում է կազմել մի նշանաւոր դրամագլուխ՝ մօտ 30 հազար րուբլի: Իսկ ընկերութեան երկարատև գործունէութեան չափը ցոյց է տալիս մեզ, որ նա ծախսելով ոչ աւելի քան 23 հազար րուբլ, մատուցանում է մի շարք հոգատարութիւններ դրամական նպաստներով՝ թէ չքաւոր հայերի թշուառ դրութիւնը թեթեւացնելու, թէ հայ ուսանողներին և աղջիկներին միջոցներ տալով իրանց ուսման գործը առաջ տանելու և այլ համանման բարի գործերի համար: Պարզ է այն որ ընկերութիւնը չունի մի որոշ գործունէութեան շրջան, մի առաջադրած որոշ առարկայ իր գումարների գործածութեան համար: Ժամանակի պահանջն և տեղիս անհրաժեշտ կարօտութիւնները չէին ներւի այլ ևս ընկերութեան գումարները այդ տեսակ ի գործ դնելու: Տարրական ուսման և արհեստագիտութեան գործի կարօտութիւնը, որ օրըստօրէ աւելի և աւելի զգալի է լինում մեզանում, ստիպում էր որ այդ գործի վրա աւելի ևս ուշադրութիւն դարձված լինէր:

Այդպիսի դրութիւնը դրդեց մի քանի բանիմաց անձինքներին, անցեալ տարվայ ընդհանուր ժողովում Բարեգործական ընկերութեան, որ տեղի ունեցաւ քաղաքիս մէջ, խորհրդարանի դահլիճում, յայտնել այս միտքը՝ թէ ընկերութիւնը զարգանալով և առ առնվելով նիւթական կողմից, անհրաժեշտ պէտք ունի մի նախասահմանեալ գործունէութեան ծրագրի, որ իր գոյութիւնը աւելի ըղձալի և արդիւնաւոր լինի հասարակութեան համար, և համապատասխանող ժամանակի պահանջողութեանը և տեղիս ամենակարևոր պէտքերին: Այդ առաջարկութիւնը քննելուց յետոյ ժողովի կողմից՝ մեծամասնութիւնը ընդունում է և յանձնում է խորհրդարանին այդ խնդիրը մշակելու, և ներկայացնելու մի պատրաստ նախագիծ այդպիսի գործունէութեան առաջիկայ ընդհանուր ժողովին, վերաքննութեան և հաստատութեան համար:

Չը գիտենք, ինչ և ինչ անյայտ պատճառներով խորհրդարանի անդամները անհրաժեշտ են համարում այս տարվայ ժողովը գումարել սուրբ խաչ վանքի պարտիզում, որ քաղաքից իր եօթն մղոն հեռաւորութեամբ անշուշտ շատերին արգելառիթ պիտի լինէր ներկայ գտնվելու: Մենք ոչինչ չէինք ունենայ նկատելու խորհրդարանի անդամներին այդ առթիւ, թէ որ ինչպէս անցեալ տարի, ընդհանուր ժողովի նիստը կայանար քաղաքիս մէջ. իսկ սուրբ պատարագը, տարեդարձի տօնախմբութիւնը, ճաշը, խում ու քէֆը տեղի ունենային սուրբ խաչ վանքի պարտէզում, որ շքրաւի իր բնական և գեղեցիկ դիրքով ներկայացնում է ամենայն յարմարութիւններ այդ տեսակ հանդիսակատարութիւնների համար:

Սակայն այս անգամ ընկերութեան խորհրդարանը հրաւիրում է իր կողմից առանձին տոմսակներով համաքաղաքակից տիկիններից շատերին իր տարեդարձի հանդէսին ներկայ գտնվելու և անդամակցութեան մասնակցելու: Բայց զարմանալի խարութիւն. ինչու չը հրաւիրել նոյնպէս օրիորդներին, երբ կանացի սեռի զարգացած և կրթեալ տարրի մեծամասնութիւնը նրանցից է կազմվում, երբ նրանք ևս կարող են օգտաւէտ հանդիսանալ այդ նուիրական գործում: Այնուամենայնիւ ուրախալի է այն երևոյթը, որ մեզանում արդէն զգում են շատերը կանացի սեռի գոյութիւնը և օգտակարութիւնը հասարակական կեանքի հանդիսադրութեան մէջ: Այս առաջին անգամն էր, որ տեղացի կինը իր նեղ և սահմանափակ ընտանեկան կեանքի շրջանից հեռանալով, հանդիսանում էր նպաստելու հասարակական գործերի յառաջադիմութեանը: Հանդիսականների մեծ մասը, սուրբ խաչ վանքի եկեղեցում պատարագը լսելուց յետոյ, իջաւ վանքի պարտէզը և գումարվեցաւ ռոտոնդի դահլիճում՝ ուր և պիտի կայանար ժողովի նիստը և տարեդարձի տօնախմբութիւնը: Ժամը 1-ին մօտ էր, երբ հանդիսականները գումարվում էին դահլիճում: Այդտեղ արդէն պատրաստ էին մի շարք օղաձև զետեղված սեղաններ ճաշի համար, որոնց վրա շարված էին աչք հրապուրող պէսպէս խմելիքներ և ուտելիքներ: Այդ ամենը տեսնելուց յետոյ՝ ոչ ոք չէր կարող գուշակել անգամ, որ Բարեգործական ընկերութիւնը այդպիսի դրութեան և պարագաների մէջ պիտի ունենար իր ժողովի նիստը: Դահլիճը լիքն էր այցելուներով. իսկ կանացի սեռի ներկայութիւնը, որչափ էլ փոքրամասնութիւն կազմէր, այնուամենայնիւ շատ ուրախալի երևոյթ էր և աչքի էր զարկում: Բազմութեան մեծ մասը առաւօտեան ժամը 8-ից այդտեղ հաւաքված՝ սրտատրոփ անհամբերութեամբ սպասում էր այն րոպէին, որ իր քաղցածութիւնը կարող լինէր յագեցնել: Յանկարծ լսվեցաւ մի փոքրիկ զանգակի սուր ձայն: Այդ պ. նախագահի զանգակն էր, որ հրաւիրում էր անդամների ուշադրութիւնը: Անդամներ մեծ մասը ստիպված էին կանգնած մնալու, այնպէս որ շատ դժուարին էր անգամ տեսնել պ. նախագահին մի փոքրիկ սեղանի առաջ՝ շրջապատած խորհրդարանի անդամներով: Փոքր ինչ յետոյ լսվեցաւ պ. նախագահ Խ. Ստեփանոսեանի ձայնը, որ կարդում էր ընկերութեան 1879 թ. տարեկան հաշիվը: Այդ հաշւետուութենից երևում էր, որ ընկերութիւնը ունեցել է անցեալ տարվայ ընթացքում տարեկան մուտք 4575 ր.—26, ծախք 2454 ր.—09, իսկ պատրաստի դրամագլուխ 29,168 ր. 36 կ.: Արժանի է մտադրութեան այն, որ նոյն տարւոյ մէջ անդամների թիւը 253-ից աւելացել է մինչև 345: Այստեղ պէտք չէ թաքցնել այն ևս, որ այդ բանին մասամբ պատճառ էին եղած իրանց անձնանուէր և ժրաջան աշխատութեամբ, պ. պ. նախ. Խ. Ստեփանոսեան և գանձապահ պ. Քէչէճեան և մի քանիսը, որ արժանի են վայելելու անդամների խորին շնորհակալութիւնը:

Սրանից յետոյ պ. նախ. Խ. Ստեփանոսեանը կարդաց խորհրդարանի անդամների կարգադրութիւնը անցեալ տարվայ ժողովում յանձնված խնդրի մասին: Այդ կարգադրութենից իմացանք, որ մէկ տարվայ ընթացքում խորհրդարանը չէ կարողացած գալ մի որ և իցէ եզրակացութեան և պատրաստել ծրագիր մի նոր գործունէութեան համար, այլ հրաւիրում է անդամներին՝ թէ որ նրանցից մինը ունի ի նկատի մի առաջարկութիւն անել այդ առթիւ, գիմել խորհրդարանին գրաւոր կերպով: Եւ այդ հարցը անցաւ այդպէս առանց որ և է նկատողութեան անդամների կողմից: Կարծես չար բաղդի բերմամբ ընդհանուր ժողովի և խորհրդարանի դերերը միմեանց հետ փոփոխված էին: Մի կազմակերպութիւն խորհրդարանի 24 անդամներից, չը կարողացաւ ոչ թէ միայն որ և իցէ ծրագիր պատրաստել, այլ որ և իցէ բաւականացուցիչ կերպով պատասխանել այդ հարցի նկատմամբ: Մեծ մասը ներկայ եղող անդամներից չէր էլ հետաքրքրվում այդ հարցով, նրա համար մի և նոյն էր թէ իր 5 րուբլի տարեկան անդամակցութեան վճարքը ի գործ կը դրվի գինետուն մի հաստատելու, թէ մի ուսումնարան բանալու. նա բաւական էր, նրանով էլ միայն, որ իր նուիրած փողի հաշւից տարին մի անգամ մի լաւ խում ու քէֆ ունէր:

Արդէն ժողովի նիստը սկսում էր ընդունել մի անորոշ կերպարանք, երբ անդամներից մինը, պ. Սալթիքեան, հրաւիրելով պ. նախագահի և անդամների ուշադրութիւնը, յայտնեց այն միտքը՝ թէ շատ դժուարին է ներկայ անյարմար պարագաների մէջ այլ ևս որ և իցէ կարգով առաջ տանել նիստը, և թէ անկարելի է ճշգրիտ կերպով 24 նոր հոգաբարձուների ընտրութիւնները կատարել, և այդ պատճառաւ առաջարկեց ժողովին յետաձգել այդ նիստը, բաւականանալով այս անգամ տարեդարձի տօնախմբութեան հանդիսակատարութիւնով: Կարծես թէ շատ պարզ և հասկանալի էր այդ առաջարկութիւնը, բայց այնուամենայնիւ արձագանք չի գտաւ այդ ամբոխի մէջ: Պ. Մ. Պալապանեանը և մի քանիսը ընդդէմ հանդիսացան այդ առաջարկութեանը, այն պատճառով իբր թէ շատ դժուարին է միւս անգամ հաւաքել անդամներին մի ժողով կազմելու համար: Այդ ճշմարիտ էր. միւս անգամ այդպիսի ամբոխ հեշտ չէր հաւաքել: Քանի որ այդպիսի ամբոխը՝ չէ տեսնում այս կամ այն գործի մէջ որ և իցէ օգուտ իր նիւթապաշտ հակումները յագեցնելու, քանի որ այս կամ այն հարցը չէ դրդում նրա սեպհական շահերը, նա միշտ այդպիսի դիպուածներում սառն և անտարբեր է հանդիսանում, ինչպէս և ներկայ նիստի մէջ:

Ակներև էր, որ անդամները շտապում էին հապճեպով վերջացնել նիստը և ձեռնարկել խումուքէֆին: Բայց մնում էր մի այլ խոչնդոտ—որ էր 24 նոր հոգաբարձուների ընտրութիւնը: Այստեղ դարձեալ հանդիսանում է պ. Մ. Պալապանեանը, համոզված թէ մի լոկ խնդիրքով կարելի է այդ խոչնդոտը վերցնել: Այս անգամ պ. Մ. Պալապանեանը անդորր սրտով յայտնելով իր խորին սրտի վկայութիւնը և անկեղծ շնորհակալութեան հաւատալիքը խորհրդարանի անդամներին, նրանց երկու տարվայ ընթացքում ձրիաբար ծառայութեանը և տոկուն աշխատութեանը ընկերութեան նիւթական յառաջադիմութեան ասպարէզում, խընդրում է ժողովից թողնել նրանց առանց մի նոր ընտրութեան՝ հոգաբարձուների պաշտօնի մէջ: Հէնց այդ էլ այդպէս վերջանալու էր, ըստ որում քանիսները տեղերից բարձրանալով մի և նոյնը արտայայտում էին գլուխների շարժմունքով: Բայց պ. Պ. Սալթիքեանը, ինչպէս չար ոգի այդ ժողովի, կարծես թէ դիտմամբ արգելում էր անդամներին փոքր ինչ առաջ վայելելու ճաշը, որը արդէն վաղուց նրանց սպասում էր: Եւ պարզելով պ. Մ. Պալապանեանի առաջարկութեան անհիմնաւորութիւնը, պ. Պ. Սալթիքեանը յայտնում է ընդհանուր ժողովի անդամներին, թէ այդպիսի կերպով ընտրութիւններ երբէք կարող չեն տեղի ունենալ, ըստ որում ընդդէմ է ընկերութեան կանոնադրութեանը: Զարմանալի միամտութիւն. պ. Մ. Պալապանեանը չը բաւականանալով այդպիսի պարզ մեկնութեամբ, միւս անգամ դիմում է ժողովին խնդրելով ընդունել իր առաջարկութիւնը, կարծես թէ իր խնդիրքը մի զարմանալի հրաշքով այդ րոպէում պիտի կերպարանափոխվէր մի նոր §-ի ընկերութեան կանոնադրութեան մէջ: Բայց նախ. Խ. Ստեփանոսեանի և Պ. Սալթիքեանի այդ առթիւ բրած խօսակցութենից պարզվեցաւ որ՝ եթէ բոլոր ներկայ եղող անդամներն էլ, բացի միոյից, միաբան էին պ. Մ. Պալապանեանցի առաջարկութեանը, դարձեալ այդ կերպով եղած ընտրութիւնները իրաւացի չէին կարող լինել: Սրանից յետոյ ձեռնարկեցին 24 նոր հոգաբարձուների ընտրութեանը: Ներկայ գտնված մօտ 90 անդամներից մի մասը աւելորդ համարեց մասնակցել ընտրութիւններին, միայն 55 անդամներ ներկայացրին քուէական թղթերը: Մեծ մասը նոր խորհրդարանի հոգաբարձուների ընտրվեցան հին անդամներից: Որչափ կանոնաւորապէս և ճշգրիտ կարելի էր առաջ տանել այդ ընտրութիւնները և ինչ արդիւնք պիտի տային նրանք այդպիսի պատրաստութեան և պարագաների մէջ, այդ թողնում եմ հասարակութեան արդարախոհ քննադատութեանը, միանգամայն աւելացնելով որ այդ ընտրութիւնները կատարվեցան —ad libitum.

* * *

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Յունիսի 14-ին

«Մշակի» № 94 մէջ կարդացի Արցախեցի ստորագրութեամբ մի նամակ, որի մէջ շատ սուտ խօսքերից յետոյ, դարձել է դէպի ինձ, մեր քաղաքացիներին և պօլիցիական կառավարութեան. վասնորոյ խնդրեմ իմ այս քանի տողս 'ի սէր արդարութեան տեղաւորել ձեր պատուական թերթի մի անկիւնում: Քաղաքիս մէջ գողութիւնները, ինչպէս գրում է պ. Արցախեցին, ոչ թէ օր օրի վրա չեն աւելանում, այլ ընդհակառակը, գրեթէ բոլորովին ոչնչանում են, համեմատելով ուրիշ քաղաքների հետ, ընդ նմին նաև գիւղօրէից մէջ, այնպէս որ ամենայն գիւղական վստահ կարողանում է առանց հսկողութեան թողնել իր գոյքը և ինքը գնալ իր գործին: Այս հաստատ է, որովհետև ես շատ ժամանակ իմ անձնական գործոց պատճառաւ, գտնվում եմ գիւղօրէից մէջ և համարեա թէ շատ քիչ եմ տեսնում գողութիւններ: Իսկ մարդասպանութիւնները, եթէ տարին մի կամ երկու անգամ պատահում են, այդ չէ նշանակում թէ մարդասպանութիւնը և գողութիւնը մեզ միշտ սպառնում են, այլ այս պատահում է նրանից, որ մէկը միւսին զայրացնում է, որից և տեղական վատ սովորութեամբ, ծագում է մարդասպանութիւն:

Պ. յօդուածագրից կը խնդրեմ ցոյց տալ, թէ երբ եմ ես տարեկան մի կամ երկու անգամ փող ժողովել, իբրև թէ փողոցների նորոգութեան համար և ուշ չեմ դարձրել, կամ թէ երբ է եղել, որ ես լապտերներ եմ ծախել հատը 10 ր., որը 3 ր. էլ չարժէ. կամ թէ երբ եմ ես քաղաքացիներից մարդիկ կամ նրանց փոխարէն փող պահանջել, որպէս զի գիշերները փողոցներում շրջեն, և այլն, և այլն:

Այո, ես չեմ պարտաւոր սորանից տասը տարի առաջ քաղաքումս կատարված իրողութիւններին պատասխանատու լինել: Գովելի չէ առանց ճիշդ տեղեկութեան, գրիչ վեր առնել և զանազան շահեր պաշտպանելու նպատակաւ սորան նրան դիպչել: Միթէ պ. Արցախեցին չը գիտէ, որ քաղաքը չունի դրամագլուխ և ոչ աւելորդ արդիւնք: Այո, եթէ մեր քաղաքը ունենար ուրիշների նման քաղաքական ինքնավարութիւն, այն ժամանակը կարելի էր աւելի բարեկարգութիւններ սպասել:

Շուշեցիք, որ յայտնի են ամեն քաղաքներում իրանց ընդունակութեամբ, չեն վրդովվում, երբ որ մի քանի անձինք նրանց չեն հաւանում և սրա նրա պատիւը արատաւորում ու նրանց մնասում, իսկ մնասակար անձանց գովում են: Ես ամենևին գլուխ չէի դնի այսպիսի գրպարտութիւններին, եթէ իմ պատիւն դիպած չը լինէին:

Քաղաքային գեպուտատ Պետրոս Աղամալեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«НОВОЕ ВРЕМЯ» ԼՐԱԳԻՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Новое Время» լրագրին գրում են Թիւրքաց հայերի մասին հետևեալը:

Աւելի ծանր խորհող հայերը շատ լաւ տեսնում են, որ չը նայելով լորդ Կարնարվօնի, լորդ Գրէնվիլի, մարկիզ Սալիսբրիի, դուքս Արգայլի և մարկիզ Բատի ճառերին, նրանք ոչինչ չեն ստանայ, ինչ որ ցանկանում են ըստանալ, այն պատճառով, որ Հայաստանը հեռու է, իսկ պետութիւնները խիստ շատ գործեր ունեն, որ ժամանակ ունենան Հայաստանով պարապվելու: Հայերի ցանկութիւնն է Բօլգարիայի և Արևելեան Րումէլիայի պէս կառավարութիւն ունենալ: Նրանք կամենում են, որ սուլթանը թագաւորի, թոյլ տալով նրանց, որ իրանք իրանց կառավարեն: Իսկ ինչ վերաբերում է այն դժուարութիւններին, որ կարող է առաջ բերել այս նախագիծը (պլան), նրանք պատասխանում են հետևեալը. բոլորովին ի զուր են կարծում, թէ քրդերը հակառակ կը լինեն Հայաստանի ինքնավա-